

MUSEOVIRASTO
Rakennushistorian osasto

SIPOON VANHA KIRKKO SYKSYLLÄ 1989

Kertomus virkamatkasta 6.11. 1989
Markus Hiekkanen

Vuoden 1989 korjaukset ovat Sipoon vanhassa kirkossa loppuillaan, joskin muutamia töitä tehdään vielä tulevalla talvikaudella. Toisaalta seurakunnassa on halukkuutta saada korjaustöihin avustuksia kirkkohallitukselta ja museovirastolta. Sibbo kyrkliga samfällighet lähetti 26.10. 1989 päivätyllä kirjeellään museovirastolle hakemuksen restaurointiavustukseksi, jonka loppusumma on 705.500 mk. Kirkkohallituksen osuudeksi tulisi samanlainen summa. Näiden syiden johdosta sovittiin kirkolla pidettävästä neuvottelutilaisuudesta, jossa käytäisiin läpi jo tehtyjä töitä ja määriteltäisiin tulevien hankkeiden laajuus. Tilaisuudessa olivat mukana kirkkohallituksen rakennustarkastaja Jari Reponen, suunnittelija Heikki Hänninen, seurakunnan talousjaoston puheenjohtaja Toivo Melander, talouspäällikkö Helmer Ewalds ja allekirjoittanut.

Kiersimme kirkon ulkoa ja sisältä käyden läpi asioita sitä mukaan kuin ne tulivat tarkastuksen edetessä vastaan. Seuraavassa käsittelen ensin kuluneena vuonna tehdyt ja sen jälkeen tulevien vuosien suunnitelmissa olevat työt. Teksti on myös yhteenveto niistä kysymyksistä, joita on käsitelty rakennushistorian osaston matkakertomuksissa 3.5. 1988 (Markus Hiekkanen) 16.5. 1989 (Markus Hiekkanen), 29.5. 1989 (Markus Hiekkanen, Pentti Pietarila), 17.7. 1989 (Markus Hiekkanen, Helena Edgren) ja 24.7. 1989 (Markus Hiekkanen, Veikko Kunnas, Pentti Pietarila). Siten se on samalla loppuraportti vuoden 1989 korjaustöistä kirkossa. Tekstissä on myös asioita, jotka varsinaisesti eivät neuvottelun aikana tulleet esille, mutta jotka kuuluvat asiayhteyteen.

Toukokuussa katkaistiin kirkkorakennuksen ympäriltä liian tuuheiksi ja isoiksi kehittyneet koristepensaat puolen metrin korkuisiksi eikä niitä enää päästetä kasvamaan kahta metriä korkeammiksi. Osa poistetaan kokonaan kuten esimerkiksi runkokuoneen kaakkoiskulman kontreforin luona oleva pensasryhmä. Sakariston koillispuolella kasvava ja tuuheaksi lehvittynyt lehmus leikataan samalla tavoin kuin runkokuoneen pohjoispuolella olevat puut, sillä se peittää jo nyt osan kattoa aiheuttaen kosteusvaurioita.

Huhti-toukokuussa piirsi Mittaustekniikka Oy TKK:n fotogrammetrisen osaston stereokuvaparien nojalla kirkkoraken-

nuksen ja kellotapulin fasadipiirustukset. Viime keväänä otetun ilmakuvan perusteella Mittaustekniikka teki myös kirkon asemapiirroksen. Tätä samoin kuin edellisiäkin jouduttiin niiden puutteellisuuden ja ylimalkaisuuden johdosta korjaamaan. Työn teki museoviraston työmestari Tapio Hirvonen. Hän mittasi yhdessä Eero Jaman kanssa myös kirkon pohjakaavan, holvijaon ja leikkauksen itään-päin. Sakariston välikaton yläpuolella olevat rakenteet voidaan mitata vasta, kun vesikaton toiseen lappeeseen tehdään luukku. Perspektiivipiirustusta varten Hirvonen mittasi vielä asehuoneen kattotuolit kellojen ripustukseen käytettyine rakenteineen, joita A.W. Rancken käsittelee teoksessaan Vördade minnen i nyländsk bygd (1950 s. 74; Sipoon asehuoneen ullakon käytöstä kellohuoneena on luonnollisesti aikaisempiakin tietoja). - Kirkon seinä- ja holvimaalaukset valokuvataan yksityiskohtaisesti vuoden 1990 alkupuolella laadittavan suunnitelman mukaisesti.

Toukokuussa tekivät FL Pentti Zetterberg ja allekirjoittanut ullakolla dendrokronologisten näytteenottokohteiden esitutkimuksen ja tarkastuksen. Samalla kairattiin runkokuoneen lounaisnurkan tasakertapuista kolme näytettä. Loput näytteistä otetaan sen jälkeen, kun ullakko on puhdistettu lintujen jätöksistä.

Konservaattorioppilas Marjukka Dahlin suorittama alttari-kaiteen korjaus valmistui heinäkuun loppuun mennessä. Se käsitti kaiteen vuorilautojen osittaisen vaihtamisen ja maalauksen, alusrakenteiden vaihtamisen sekä kaiteen sisäpuolisen lattialaudoituksen harventamisen. Tulos on erittäin onnistunut.

Paanukatto ja Terva J Förström Ky on loppukesällä ja alkusyksyllä paikannut runkokuoneen pohjoislappeen paanutuksen. Tämä paanutus on aikaisemmassa korjauksessa tehty huonolaatuisista (oksia, lylypuuta) paanuista, jotka ovat sekä liian lyhyitä että ohuita ja naulattu väärällä tavalla. Kaiken lisäksi ne on kyllästetty kreosiitilla ja vielä myöhemmin ruiskutervattu. Tämänvuotinen paikkaus jouduttiin tämän vuoksi tekemään käyttämällä n. 300 kpl seurakunnan varastossa olevia kyseisen korjauksen paanuja, sillä uusien, oikeamittaisten käyttäminen olisi selvästi näkynyt katossa. Förström tervasi lappeen käsityönä hautatervalla, johon oli sekoitettu hiukan grafiittia ja kimröökkiä. Seinien suojaamiseksi käytettiin asianmukaisesti rännejä ja syöksytorvia.

→ Runkokuoneen pohjoislappeen paanutuksen vaihtaminen tulee olemaan nyt ajankohtaisen korjausohjelman yksi osa. Sitä ennen tullaan kuitenkin vaihtamaan runkokuoneen etelälapteen sekä sakariston ja asehuoneen paanut kokonaisuudessaan. Paanumestari Juha Förströmin suorittamassa paanujen yksityiskohtaisessa tarkastuksessa on käynyt ilmi, että nekin ovat yllä kuvatusta huonolaatuisesta, vääränkokoisesta ja virheellisesti käsitellystä materiaalista. Tämän takia ovat lähes kaikki paanut vioittuneet ja kuluneet yli 30 % ollessa kokonaan kelvottomassa kunnossa. - Sakariston ja asehuoneen jiireihin kiinnitetään

peitelaudan alle kiviseinän pintaan taottava ja alustuhien väliin asennettava lyijylevy.

Kuluvan vuoden joulukuussa tai ensi vuoden tammikuussa puhdistetaan kirkkorakennuksen ullakkotilat lintujen jätöksistä. Työn tekee miehineen Juha Förström. Hän rakentaa ensimmäiseksi kulkulavat, jotta holvikupujen päällä ja välissä ei kävellä. Työ tehdään varovasti lapioilla ja holvipintojen tuntumassa harjalla. Lisäksi olen antanut Förströmille ohjeet (a) ottaa talteen puhdistustyön yhteydessä mahdollisesti löytyvät vanhat työvälineet ja irtorakenteet (esim. taljat, kiinteän sisustuksen osat), ja (b) pitää silmällä holvien peiterappauksesta jätteiden alta mahdollisesti esille tulevia puu- tai muita merkkejä ja kirjoittaa niiden paikat muistiin.

Puhdistuksen yhteydessä asennetaan paikalleen länsipäädyn ullakonaukon ovi. Petäjäveteläisen sepän takomat sarana-
tapit kiinnitetään aukon pohjoispuolelle sisäpuolelle, johon jätetään paikalleen vanhat, vääntyneet tapit. Naakkahäkit rakennetaan sopiviin paikkoihin ja lintujen kulureiät rajoitetaan johtamaan vain näihin. Sakariston toiseen lappeeseen tehdään suljettava luukku, jonka kautta voidaan tulevaisuudessa aika ajoin käydä tarkastamassa sen vesikattorakenteiden kunto.

Talven aikana vaihdetaan myös asehuoneen välikaton laudat ja osa vasoista. Työn yhteydessä jätetään paikoilleen asehuoneen pohjakerroksessa katonrajassa näkyvät tyngät entisistä kannatinparruista. Edellä mainittuihin kellojen ripustukseen käytettyihin rakenteisiin ei kajota eikä niitä käytetä tuki- tai kiinnityskohtina työn yhteydessä.

Pohjoisen kuoripilarin eteläsivulla olevien rapautuneiden tiilien korjauksesta on keskusteltu useita kertoja kesän mittaan. Keskusteluissa on pääasiassa harkittu syöpyneiden kohtien täyttämistä kalkkilaastilla, johon maalataan tiili-imitaatio. Kosteutta kuitenkin tunkeutuu ulos jatkuvasti ja on epäiltävissä, että laasti tämän johdosta nopeasti irtoaa alustastaan tai - mikäli laasti on hengittämätöntä - pakottaa veden purkautumaan ulos jossakin muussa kohdassa. Laastikäsitteilyn kestävyys vaikuttaa myös lämmittämättömän kirkon lämpötilan suuri vuosivaihtelu. Näiden syiden johdosta on vakavasti käsiteltäväksi vaihtoehdoksi tullut rikkoutuneiden tiilien poistaminen ja vaihtaminen uuteen. Tiilien tulisi tässä tapauksessa olla käsintehtyjä. Niitä valmistaa ainakin liperiläinen yritys Tiiliperi Oy. Muuraus tulee luonnollisesti tehdä kalkkilaastilla, joka ei ole tehdastavaraa. Vimpelissä kuluvana syksynä poltettu materiaali olisi sopivinta. Vanhat tiilet tulee ottaa talteen vertailu- ja analyysikokoelmiin.

Runkohuoneen, sakariston ja asehuoneen ulkoseinien saumojen paikkaaminen ja rappaaminen tehdään kesällä 1990. Sitä tulee kuitenkin edeltää irronneiden ja rikkoutuneiden saumakohtien tutkimus siten, että vauriokohdat merkitään julkisivupiirustuksiin. Käytetyistä saumalaasteista sekä rikkoutuneissa että rikkoutumattomissa kohdissa on tehtä-

vä analyysi rakennushistorian osaston laboratoriossa tai muussa vastaavassa laitoksessa. Seurakunnan tulee uskoa työ samalla tavoin kuin alttarikaiteen korjaus ammattitaitoisen konservaattorin tehtäväksi. Korjaustyöhön tulee ryhtyä vasta kartoituksesta ja laastianalyysistä saatujen tulosten tulkinnan jälkeen. Käytettävistä laasteista tulee olla yksityiskohtainen kirjallinen koostumusselvitys. - Aukkojen ja päätyjen rappaus ja kalkilla sively, joka erityisesti asehuoneen eteläpäädyssä on tarpeen, tehdään samojen periaatteiden mukaan. Länsiportaalin yläpuolella oleva kuona ja jäkälä poistetaan ensin.

Runkohuoneen kaakkoiskulman kontreforin kesällä 1990 tapahtuvassa korjauksessa on noudatettava samoja periaatteita kuin seinien suhteen. Pudonnut kivimateriaali on käytettävä uudelleen ja muurauskivien välissä on käytettävä asianmukaisia kiilakiviä. Kontreforin länsipuolelle on tehtävä salaoja johtamaan pois runkokuoneen katolta tippuva vesi. Kulman ympäriltä on epätasainen maanpinta tasoitettava viettämään loivasti pois päin kaakkoiskulmas- ta poistamalla ruokamultaa 15-20 cm. Kontreforiin tehdään lautakate estämään veden imeytyminen rakenteeseen. Sen lähtötaso ja viistous tulee olla sama sekä itä- että eteläseinän puolella.

Ikkunoiden vesipenkeissä on kaksi erilaista pintaraken- netta. Kaikissa kolmessa runkokuoneen eteläseinän ikku- nassa, kuorin itäikkunassa ja länsiseinän ikkunassa se on murattu lappeelleen asetetuista seinään nähden poikit- tain olevista tiilistä. Erityisesti kuori-ikkunan laasti on suureksi osaksi irronnut. Samanlaisia vaurioita on eteläseinän ikkunoissa. Runkokuoneen pohjoisseinän ja sa- karistonikkunassa se on tehty kaksinkertaisesta lautaker- roksesta, jonka alla on huopa. Alinna on samanlainen muu- rattu tiilipeti kuin muissa kirkon ikkunoissa. Varsinkin sakaristonikkunan laudat ovat huonossa kunnossa ja irrallaan. Lisäksi ne kaksinkertaisina epäasiallisella tavalla peittävät ikkunakehän ja alemman puitteen alaosan. Poh- joisikkunan penkki on paremmassa kunnossa. Kaikkien penk- kien korjaamista siihen kuntoon kuin ne restauroinneissa ovat saaneet (siis osa laudoitetuksi, osa tiilipintaisek- si) on harkittu kesän kuluessa. Käytännön syistä johtuen - näistä tärkeimpänä kestävyys - on kuitenkin otettu esille mahdollisuus kattaa vesipenkit pellillä. Mielestä- ni tätä ratkaisua vastaan ei ole rakennuksen arvon tai menetelmän autenttisuuden kannalta estettä. Sen voi myös ajatella tilapäiseksi rakenteeksi, joka on mahdollista poistaa aiheuttamatta vahinkoa muille rakenteille. Se edellyttää kuitenkin peltien käsityönä tehtävää taivutus- ta. Pintakäsittelynä voi tulla kysymykseen pohjan mönjäus ja peltimaali. Jälkimmäinen tosin tuo kirkon ulkonäköön mukaan uuden värielementin ja siksi voisi ajatella bitu- mikäsittelyä, joka yhdistyisi katon paanujen väriin.

Asehuoneen eteläoven ulkopuoli ja runkokuoneen länsioven sisäpuoli ovat kauhtuneet voimakkaasti väriltään aurin- gonvalon vaikutuksesta. Ne sivellään molemmiin puolin kim- rökisekoitteisella tervalla kesällä 1990. Samalla tar- kastetaan myös muut tervatut puupinnat.

Rautarakenteinen ja kömpelö länsiportaalin oven auki pitävä tukirauta poistetaan ja tilalle asennetaan kohteeseen sopivampi haka. Poistettavien rautojen kiinnitysreiät saumataan umpeen.

Länsipäädyn ikkunan ulkonäöltään epäonnistuneet kestolasisit vaihdetaan asianmukaisiin ja kirkon julkisivuun sopiviin tavallisiin laseihin.

Länsipäädyn harjalla ja kellotapulिन huipussa olevat viirit ja viirintangot otetaan tulevana talvikautena alas. Ne siirretään puhdistettaviksi ja korjattaviksi Paanu ja Katto Oy:n tiloihin Perniössä. Ukkosenjohdatin ohjataan kulkemaan niiden huippuun asti viirin akselireikään tehtävän liukurenkaan kautta. Viirit palautetaan kesällä 1990 tai, mikäli paanutustyö niin vaatii, myöhemmin. Viirintangot korvataan niiden poissaolon ajaksi tilalle tehtävillä yksinkertaisilla puuristeillä.

Blåfield -suvun hautausvaakunan kunnostamisen tulee tehdä alan museoviraston konservointilaboratorion (konservattori Mirja-Liisa Waismaa-Pietarila) ohjeiden mukaan.

Kellotapulista tekivät Tapio Hirvonen ja Eero Jama mitauspiirustukset (pohja ja leikkaus itään) touko-kesäkuussa. Tapulin rakenteissa joudutaan tekemään jonkin verran korjauksia, sillä rikkoutuneen paanutuksen läpi tullut vesi on lahottanut osia niistä. Lähinnä tulevat kysymykseen eräät muotokattotuolit, vinotuet ja vaakasitteet. Mastopuuta joudutaan myös tukemaan. Kellohuoneen laudoituksen yksityiskohtainen tarkastus on otettava tehtäväksi. Kelloluukkujen laudoitus on osaksi vaihdettava. Molempien nivelten paanut joudutaan suurelta osin korvaamaan uusilla. Paanujen muoto ja koko pysyy samana kuin ennen, siis pyöreänä poiketen kirkkorakennuksen pienistä kolmiomaisista paanuista. - Edellä on jo mainittu viirintangosta.

Kirkkomaan aidasta n. 70 m itäkaakkoon olevan pensas- ja puuryhmän taakse hankitaan WC-tilat kirkkossakävijöitä ja turistiryhmiä varten.

Kirkkomaan kivistä ladottu aita on paikka paikoin huonokuntoinen. Osa latomuksesta on sortunut itä- ja myös eteläisivulla. Pohjoispuolella aidan yläosan kivet eivät muodosta selkeää latomusta, vaan ovat epäjärjestyksessä. Aidan kunto tulisi tarkastaa yksityiskohtaisesti ja laatia sen perusteella asianmukainen kunnostussuunnitelma.

Helsingissä 15. marraskuuta 1989

Markus Hiekkänen